

Titel: Dømmer selv! Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet

Citation: "Dømmer selv! Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K16*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2012 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ds-txr-shoot-id3bdb61cd-5cae-4474-8d60-db567e239018.pdf> (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K16

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Tekstredegørelse

1. Manuskriptbeskrivelse
2. Tilblivelseshistorie 172
3. Tidligere udgaver 172

1. Manuskriptbeskrivelse

Til *Dømmer selv! Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet* (forkortet *DS*) findes følgende manuskripter, som alle befinder sig i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kongelige Bibliotek. Rækkefølgen afspejler kun tilnærmelsesvis tilblivelseskronologien, som vil blive udredt i afsnit 2. Som tekstgrundlag for *DS* i *SKS* 16 er benyttet mss. 2.4-2.11 og 4.2.

- DS 1 Kladde til *DS* fordelt på 6 sammenhæftninger, 17 dobbeltblade, 4 løse blade og 2 løse lapper.
Blad med indholdsangivelse til kladden til *DS*.
- 1.1 1 løst blad i 4° med afrevet kant i højre side.*
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: ca. 163 × 199 mm.*
Bladet har været foldet på tværs på midten. Rectosiden har påskriften »'Dømmer selv!' / Concept.« Versosiden er ubeskrevet.
(*L-fort.* 236 + *B-fort.* 236a; *Pap.* X 6 B 9)
- 1.1
- 1.2 Blad med indholdsangivelse til kladden til »At blive ædru«.
1 løs rektangulær lap med afrevet kant i venstre side og øverst.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: ca. 165 × ca. 70 mm.
Rectosiden har påskriften »At blive ædru.« til venstre og »Concept.« til højre. Versosiden er ubeskrevet.
(*L-fort.* 236 + *B-fort.* 236a; *Pap.* X 6 B 10)
- 1.2
- 1.3 Kladde til »Forord« (*SKS* 16, 149-150).
1 løst blad i 8° med afrevet kant i venstre side.
Ingen paginering.
Papir: blåligt postpapir, glat. Mål: 135 × 210 mm.
Rectosiden har en påskrift øverst til venstre: »Til / 'Det at blive ædru'«. Til højre herfor er skrevet på skrå: »For Sætteren / med mindst mulige / petit.«
En del korrektioner.
(*L-fort.* 236 + *B-fort.* 236b; *Pap.* X 6 B 11)
- 1.3
- 1.4 Kladde til »At blive ædru« (*SKS* 16, 151-196 fra »1. / 1 Peders IV Cap v. 7« til »forholder sig til det at blive ædru.«).
2 sammenhæftninger af 11 dobbeltblade + 1 løst blad + 6 dobbeltblade, i alt 57 blade i 4°. Hæftetråd af rød silke.
Ingen paginering. Det løse blad er mærket med a og de efterfølgende dobbeltblade med b-g (hvor e er ændret fra f), alle med blyant.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 167-170 × ca. 206 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspalten tilføjelser. Bl. [57v] er kun halvt beskrevet.
På bl. [1r] af første sammenhæftning findes i øverste højre hjørne påskriften: »Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet.«
På bl. [21r] er en marginaltilføjelse skrevet på langs af bladet, en

- anden tilføjelse er skrevet i bunden af papiret. Bl. [14v] af anden sammenhæftning er ubeskrevet (før »* * / M: T: at blive ædru«, svarende til SKS 16, 178,16-17), og inderspaltten er i stedet overtegnet med blyantløgner.
Mange korrektioner, enkelte med blyant.
(L-fort. 236 + B-fort. 236b; Pap. X 6 B 12)
- 1.4
- 1.5 Indholdsangivelse til kladden til »Christus som Forbilledet«.
1 løs lap med afrevet kant i venstre side og uregelmæssigt afrevet kant øverst.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 168 × ca. 139 mm.
Lappen har været foldet skævt på tværs.
Rectosiden har over papirfolden påskriften »Christus som Forbillede / eller / Ingen kan tjene to Herrer.« Nedenunder er skrevet »Concept.« Versosiden er ubeskrevet.
(L-fort. 236 + B-fort. 236[c]*; Pap. X 6 B 13)
- 1.5
- 1.6 Kladde til »Christus som Forbilledet« (SKS 16, 197-229,8 fra »II. / Mth: VI, 24 til Enden« til »Agt da paa Fuglen!«).
1 sammenhæftning på 12 dobbeltblade + 2 sammenhæftninger af 6 dobbeltblade, i alt 48 blade i 4°. Hæftetråde af rød silke.
Ingen paginering. Hver sammenhæftning er på første rectoside mærket hhv. I, II og III (ændret fra 3) med blyant i øverste højre hjørne.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: ca. 170 × ca. 205 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspaltten tilføjelser. Bl. [1v] i første sammenhæftning og [11v]-[12v] i tredje sammenhæftning er ubeskrevet.
På bl. [1r] findes i øverste venstre hjørne påskriften: »Til Selvprøvelse. / Samtiden anbefalet. / N° 1 er: at blive ædru.«
Efter tekstens afslutning på bl. [11r] i tredje sammenhæftning er skrevet med blæk: »**NB.** / Hele det Følgende følger nu paa / Quartblade der ere paginerede / 1 o: s: v:«. Tekstafsnittet er understreget og indrammet med blyant; et dobbeltkors indsat med blyant ud for »Agt da paa Fuglen!« henviser til ms. 1.7.
Mange korrektioner, herunder flere marginaltilføjelser.
(L-fort. 236 + B-fort. 236c; Pap. X 6 B 14)
- 1.6
- 1.7 Kladde til »Christus som Forbilledet« (SKS 16, 229,8-230,9 fra »Den synger og qviddrer« til »den lykkeligste Spøg.«).
1 løst blad i 4° med uregelmæssigt afrevet kant i venstre side og rest af arkets andet blad.
Bladet er pagineret 1-2 med blyant.
Papir: gulligt koncept, groft. Mål: 178-193 × 226 mm.
Bladet har været foldet på tværs og på langs.
På s. 1 findes enkelte tilføjelser på langs af papiret og ved øverste kant. Et dobbeltkors indsat med blyant ud for »Den synger og qviddrer« henviser til ms. 1.6.
Mange korrektioner, herunder en del sletninger, en enkelt er med blyant.
(L-fort. 236 + B-fort. 236c; Pap. X 6 B 15)
- 1.7
- 1.8 Kladde til »Christus som Forbilledet« (SKS 16, 230,10-254 fra »Agt derfor paa Lilien og Fuglen!« til »al Angest af et Menneskes Sjel.«).
11 dobbeltblade + 1 sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 34 blade i 4°. Hæftetråd af rød silke. Dobbeltbladene er pagineret s. 3 (bl. [1r]), 5-6, 7 (ændret fra 6), 9-10, 11 (ændret fra 10), 13 (ændret fra 12), 14-15, 17-19, 22-23, 26-27, 30-31, 34-35, 38-39, 42-43 og 46, alle med blyant. Sammenhæftningen er alene pagineret på første side, s. 47.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 170 × 205 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspalten tilføjelser. S. [65] er halvt beskrevet, s. [66]-[70] ubeskrevet.

Mange korrektioner, herunder flere marginaltilføjelser. Enkelte sletninger er foretaget med blyant.

(L-fort. 236 + B-fort. 236c; Pap. X 6 B 15)

1.8

(L-fort. + B-fort. 236; KA, B pk. 49 læg 1 og 2; Pap. X 6 B 9-15)

1

2

Renskrift af DS fordelt på 1 omslag, 3 sammenhæftninger, 3 dobbeltblade og 17 løse blade.

Omslag til renskriften.

2.1

1 helark foldet til 4°. Omslaget har indeholdt mss. 2.2-2.11.

Papir: gulligt koncept, glat. Mål foldet: ca. 235 x ca. 210 mm.

Omslagets inderside er ubeskrevet.

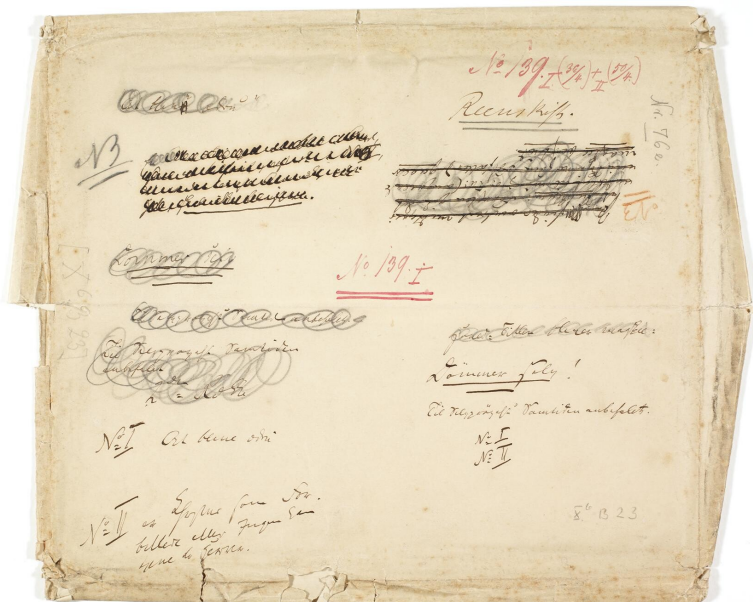
Øverst til venstre findes påskriften »'At blive ædru'« (»blive« ændret fra »bliver«). Nedenunder er skrevet »**NB**« med blyant ud for følgende påskrift: »En Anmærkning paa et Blad i Qvart, / som er tilføjet, vistnok i N° II, / det er den eneste Anmærkning i det / Hele, skal ikke benyttes.« Midtfor til venstre findes påskriften: »**Dømmer selv**«, herunder »Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet.«

og nederst »Til Selvprøvelse Samtiden / anbefalet / 2^{den} Række / N^o I At blive ædru / N° II er Christus som For-/billede eller ingen kan / tjene to Herrer.« Øverst til højre findes overskriften »**Reenskrift**«, understreget med blyant. Nedenunder, i modsat skriveretning, er skrevet »**NB**« med rødkridt ud for påskriften:

»Pag. 70 findes omtrent midtvejs / et Punktum: forresten gik det / underligt til med mig o: s: v: (angaaende / min Skjebne som Forfatter) gaaer / **maaskee** bedst ud.«

Midtfor til højre findes påskriften »Hoved-Titlen bliver maaskee: / **Dømmer selv !** / Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet. / N^o I / N° II«.

Se også illustration 3.

3. Omslag til renskriften, ms. 2.1, med mange korrektioner

Mange korrektioner, herunder flere helt eller delvis med blyant.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 23)

2.1

Titelblad til DS samt redigeringsbemærkninger til renskriften af

2.2

»At blive ædru«, s. [2], s. [24] og s. 70 i mss. 2.6-2.7.

1 løst blad i 4° med uregelmæssigt afrevet kant i venstre side.

Ingen paginering.

Papir: gulligt velin, glat. Mål: ca. 163 × 199 mm.

Bladet er foldet på langs; papiret er beskrevet i fuld bredde.

Rectosiden har påskriften »Bogen skal hedde: / **Dømmer selv!** / Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet. / Af / S. K. / Indhold / I at blive ædru. / II Xstus som Forbillede eller Ingen / kan tjene to Herrer.«

Nederst i højre hjørne er skrevet: »verte«.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 24-26)

2.2

2.3 Blad med indholdsangivelse til renskriften af »Christus som Forbilledet«.

1 løst blad i 4° med afrevet kant øverst.

Ingen paginering.

Papir: gulligt velin, glat. Mål: 205 × 170 mm.

Rectosiden er fuldt beskrevet, versosiden ubeskrevet.

Midt på rectosiden er skrevet: »N° II / Christus som Forbillede eller Ingen / kan tjene to Herrer / Reenskrift.« Nedenunder til venstre er skrevet: »N^o I er: at blive ædru.« Over den midterste påskrift er

skrevet »~~Samtiden~~ Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet. / 2^{den} Række.« Øverst er tilføjet med mindre skrift: »**Dømmer selv.** / Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet.«

I højre side på tværs af skriveretningen findes påskriften »Hoved-Titlen bliver / maaskee: / **Dømmer selv!** / Til Selvprøvelse

Samtiden anbefalet. / N^o I / N° II«.

Få korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 27-28)

2.3

2.4 Titelblad og indholdsfortegnelse (SKS 16, 147-148).

1 løst blad i 4° med afklippet kant i venstre side.

Ingen paginering. I SKS 16 er bladet pagineret [i]-[ii].

Papir: gråligt velin, glat. Mål: ca. 176 × 223 mm.

Bladet er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten.

Rectosiden har teksten »**Dømmer selv!** / Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet. / ~~Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet.~~ / Af / S. Kierkegaard.« Versosiden rummer teksten: »Indhold. / I At blive ædru. / II Christus som Forbilledet eller Ingen / kan tjene to Herrer.« Ved papirets nedre kant er skrevet »1851.52.«

Få korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 29)

2.4

2.5 Renskrift af »Forord« (SKS 16, 149-150).

1 dobbeltblad i 8°.

Ingen paginering. I SKS 16 er bl. [1r]-[1v] pagineret [iii]-[iv].

Papir: blåligt postpapir, glat. Mål: 135 × 210 mm.

Bladet har spor efter foldninger på tværs, en på midten, en anden ved nedre kant. Bl. [2r]-[2v] er ubeskrevet.

Bl. [1r] (s. [iii]) har overskriften »Forord.« I øverste venstre hjørne er påskriften »~~Til Det at blive ædru.~~« slettet med blyant.

Nedenunder findes påskriften »Til 'Dømmer selv.'«

Øverst til højre på bl. [1r] er på skrå skrevet »For Sætteren / Med mindst mulige Petit.«

Få korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 29)

2.5

2.6 Renskrift af »At blive ædru« (SKS 16, 151-180,22 fra »1. / 1 Peders IV Cap v. 7« til »Værdighed, det var hans«).

1 sammenhæftning på 11 dobbeltblade* + 1 løst blad, i alt 23

blade i 4°. Naturfarvet hæftetråd. Det løse blad har afrevet kant i venstre side.

Bladene er med blyant pagineret 1-45 på rectosiderne; pagineringen på s. 1 er ændret fra 3, s. 41 ændret fra 40.

Papir: gråligt velin, glat. Mål: ca. 180 × ca. 222 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspalten tilføjelser. Der er spor af foldning på tværs. S. 41 er kun halvt beskrevet, versiden af sidste blad ubeskrevet.
En del korrektioner, herunder få marginaltilføjelser, hvoraf en på s. 33 er slettet. Enkelte blyantoverstregninger: Udstregninger s. 1-[2], dittografien af »det Christelige« på s. 33 og »et officielt Hyklerie« på s. [42].
Tekstrettelsen fra »man« til »man«, s. [14], er muligvis foretaget i fremmed hånd. Neden under linjen »de ligefrem sige, at det er det Sidste«, s. [44], er skrevet »: Første« i fremmed hånd.
(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 29)

2.6

2.7 Renskrift af »At blive ædru« (SKS 16, 180,22-196 fra »Liv, der berettigede« til »forholder sig til det at blive ædru.«).
7 løse blade + 1 dobbeltblad + 5 løse blade, i alt 14 blade i 4°. De løse blade har afrevet kant i venstre side; bl. [3]-[7] og bl. [10]-[14] har hørt sammen som dobbeltblade. Spor efter sammenhæftning.
Bladene er pagineret 46-72 med blyant på rectosiderne og 73 på bl. [14v]. Teksten er fortløbende fra ms. 2.6 til 2.7.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: ca. 169 × 206 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspalten tilføjelser. Efter beskrivelse har bladene været foldet på tværs. S. 73 er kun halvt beskrevet.
Mange korrektioner, herunder en del marginaltilføjelser.
Redigeringsbemærkningen »Ny Udgang« er skrevet i marginen på s. 52 med et indvisningstegn ud for »Nei, men Kløgten«; en tilsvarende bemærkning findes på s. [57] ved »Der har været Tider«.
Enkelte blyantoverstregninger: s. [49] »(...)ghed eller et officielt Hyklerie« (»(...)ghed« er genindført med blæk), s. 62 »Leiligheden« samt en periode på s. 70, der er overstreget med både blæk og blyantlækker (SKS 16, 194,26-33).
På s. 51 og 60 findes blækunderstregninger, der muligvis er foretaget i fremmed hånd.
(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 29)

2.7

2.8 Renskrift af »Christus som Forbilledet« (SKS 16, 197-252,28 fra »II. / Mtth: VI, 24 til Enden« til »sand Maade at være Christen paa:«).
2 sammenhæftninger af 12 dobbeltblade, i alt 48 blade i 4°.
Naturfarvet hæftetråd samt rest af rød silketråd, der har forbundet de to sammenhæftninger.*
Bladene er pagineret 74-168 med blyant på rectosiderne samt 121 på bl. [24v] og 169 på bl. [48v].
Papir: gråligt velin. Mål: 180 × 222 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspalten tilføjelser. Efter beskrivelse har bladene været foldet på tværs.
På s. [77] i marginen ud for afsnittet indledt af »Dette hellige Evangelium« er skrevet »15de Søndag efter Trinitatis« og nedenunder på skrå med større skrift »Sættes som / i Alterbogen«; i inderspalten herud for er der tre-fire blanke linjer; se illustration 4. På s. [85] med indvisningstegn før afsnittet indledt af »'Ingen kan tjene to Herrer', dette er Evangeliets Ord« er i marginen skrevet: »For Sætteren / en Linies Mellemrum«. På tilsvarende måde er markeret »For Sætteren / En Linies Mellemrum« før afsnittet indledt af »'Ingen kan tjene to Herrer', det er hans Ord«, s. 126, og igen før afsnittet indledt af »Men saa bliver maaskee det Hele«, s. 138. I marginen på s. 166 er der med indvisningstegn ved sætningen indledt af »Lad os tage et Exempel« skrevet en redigeringsbemærkning: »Ny Udgang«.
Med blyant er slettet en bemærkning til sætteren: »Mtth: VI

[ændret fra: IV] 24-34. / Det er Evangeliet paa 15de / Søndag efter Trinitatis, sættes / som i Alterbogen.«, s. [75]. Med blyant er også slettet et længere tekstafsnit på s. [105]-106 med tilhørende marginaltilføjelser (SKS 16, 215,22-216,21); som erstatning fungerer en marginaltilføjelse på s. 106, der er skrevet med blæk, mens indvisningstegnet er skrevet med blyant (se illustration 5).^{*} Under overskriften på s. 74 er en tekst påbegyndt i blyant og derpå udtværet.

Mange korrektioner, herunder en del marginaltilføjelser. Et indvisningstegn er slettet på s. [117] efter »og Vennen« (SKS 16, 222,13-14). Længere passager er slettet på s. [103], 104, 120 (marginaltilføjelse) og 124.

På s. [93] og 104 findes blækunderstregninger, der muligvis er foretaget i fremmed hånd.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 29)

2.8

2.9 Renskrift af »Christus som Forbilledet« (SKS 16, 252,28-254 fra »Discipelen.« til »al Angest af et Menneskes Sjel.«).

1 dobbeltblad i 4° med spor efter sammenhæftning.

Bladene er pagineret 170-172 med blyant på rectosiderne.

Teksten er fortløbende fra ms. 2.8 til 2.9.

Papir: gulligt velin, glat. Mål: 170 × 205 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten.

Bl. [2v] er ubeskrevet.

Få korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 29)

2.9

2.10 Renskrift af anmærkning til »Christus som Forbilledet« (SKS 16, 241,29-242,34 fra »Ad pag. 152« til »Resultat fra Videnskaben.«).

1 løst blad i 4° med afrevet kant i venstre side. Bladet er klippet over i to, ca. 35 mm fra øverste kant.^{*}

Ingen paginering.

Papir: gulligt velin, glat. Mål: 164 × 199 mm.

Bladet har været foldet to gange på langs og to gange på tværs.

Versosiden er ubeskrevet.

Rectosiden har påskriften »Ad pag. 152 til det Sted: Til Professoren svarer Christendommen / som objektiv Lære, Doctrin.« Nedenfor til højre er tilføjet »Denne Anmærkning anbringes / maaskee.«

En tilføjelse er skrevet i bunden af siden.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. X 6 B 29 Ad. s. 152)

2.10

2.11 Et nyt forord eller en efterskrift (SKS 16, 259).

1 dobbeltblad i 4°.

Ingen paginering. I SKS 16 er bl. [1r] pagineret [177].

Papir: gulligt koncept, glat. Mål: 169 × 208 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten.

Bladene er efter beskrivning foldet på langs på midten.

Bl. [1r] har overskriften »Til 'Dømmer selv' Forordet«. Mellem overskrift og løbende tekst findes påskriften: »Førørdet Enten falder Forordet reent / bort, og blot det her følgende anbringes, / eller dette tilføies som en Efterskrift.« Ms. rummer en datering: »i Marts 1855«. Bl. [1v]-[2v] er ubeskrevet.

Få korrektioner, en enkelt med blyant. En supplerings af »i« er muligvis foretaget i fremmed hånd.

(L-fort. + B-fort. 139; Pap. XI 3 B 7)

2.11

2 (L-fort. + B-fort. 139; KA, B pk. 49 læg 4 og 5; Pap. X 6 B 23-29 og XI 3 B 7)

3

Redigeringsbemærkninger m.m. til renskriften fordelt på 5 løse blade og 1 løs lap.

- 3.1 Bemærkning til titel.
Et løst blad i 4° med afrevet kant i venstre side.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 171 × 205 mm.
Bladet har været foldet på tværs.
Rectosiden har følgende ordlyd: »De to Afdelinger: at blive ædru og Xstus / som Forbillede der vare bestemte til / at hedde: Til Selvprøvelse Samtiden / anbefalet N° 2 kunde maaskee faae / den Titel: / **Dømmer Selv!** / Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet.«
Versosiden er ubeskrevet.
(L-fort. + B-fort. 327; Pap. X 6 B 19)
- 3.1
- 3.2 Redigeringsbemærkning til »At blive ædru«, s. [42] og [49] i mss. 2.6-2.7.
1 løst blad i 4° med uregelmæssigt afrevet kant i venstre side og rest af arkets andet blad.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 168 × 206 mm.
Bladet har været foldet en gang på tværs. Rectosiden er halvt beskrevet, versosiden ubeskrevet.
Rectosiden har overskriften »Til / 'Det at blive ædru.'«
Få korrektioner.
(L-fort. 236 + B-fort. 236b; Pap. X 6 B 20)
- 3.2
- 3.3 Redigeringsbemærkning til »At blive ædru«, s. 70 i ms. 2.7.
En løs lap med uregelmæssigt afrevet kant øverst.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 206 × 91-126 mm.
Rectosiden er halvt beskrevet, versosiden ubeskrevet.
(L-fort. 236 + B-fort. 236b; Pap. X 6 B 21)
- 3.3
- 3.4 Redigeringsbemærkning til »Christus som Forbilledet«, s. [103], s. 104 og s. [105]-106 i ms. 2.8.
1 løst blad i 4° med afrevet kant i venstre side.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: ca. 164 × 199 mm.
Bladet er beskrevet i fuld bredde. Versosiden er halvt beskrevet.
Rectosiden har overskriften »I Dømmer selv / N° 2: Xstus som Forbillede«. Se også illustration 5.
Få korrektioner.
(L-fort. 236 + B-fort. 236[c]; Pap. X 6 B 22)
- 3.4
- 3.5 Anmærkning til »Christus som Forbilledet«, s. [151]-152 i ms. 2.8, jf. ms. 2.10.
1 løst blad i 4° med uregelmæssigt afrevet kant i venstre side og rest af arkets andet blad.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: ca. 165 × 199 mm.
Bladet har efter beskrivning været foldet på tværs til et dobbeltblad i 8°. Der er spor efter endnu en foldning på tværs.
Rectosiden er beskrevet i fuld bredde. Overskriften er »Til 'Christus som Forbillede:«. Til højre herfor findes påskriften »Denne Anmærkning anbringes / **maaskee**.« Versosiden er beskrevet på tværs af skriveretningen på nederste halvdel med påskriften: »En Anmærkning til det Sted i / 'Dømmer selv' N° II 'Christus / som Forbillede', det Sted, hvor / der staaer: Professoren, denne Mand / forekommer ikke i det N. T. Men / denne Anmærkning bruges ikke.«
Mange korrektioner på rectosiden, herunder tilføjelser i marginen.
(L-fort. + B-fort. 282; Pap. X 6 B 16-17)
- 3.5

- 3 (L-fort. + B-fort. 236, 282 og 327; KA, B pk. 49 læg 3; Pap. X 6 B 16-17 og 19-22)
- 4 Kladde og renskrift til »Moralen« fordelt på 2 dobbeltblade.
Kladde til »Moralen« (SKS 16, 255-257).
4.1 1 dobbeltblad i 4°.
Ingen paginering.
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 163 × 199 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspalten tilføjelser.
Bl. [1r] har i øverste venstre hjørne påskriften »Hvis det / skal bruges. / Anbringes efter den / sidste Pagina i Bogen / med et reent Blad foran.« Til højre herfor påskriften »Til Dømmer Selv.«
Mange korrektioner, en del med blyant. Enkelte tilføjelser på langs af bladet.
(L-fort. 237 + B-fort. 237.1; Pap. X 6 B 18)
- 4.1
- 4.2 Renskrift af »Moralen« (SKS 16, 255-257).
1 dobbeltblad i 4°.
Ingen paginering. I SKS 16 er bladene pagineret [173]-[176].
Papir: gulligt velin, glat. Mål: 163 × 199 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer teksten, yderspalten tilføjelser.
Bl. [1r] (s. [173]) har i øverste venstre hjørne påskriften »Hvis det skal bruges. / Anbringes efter den / sidste Pagina i Bogen / med et reent Blad foran.« Til højre herfor findes påskriften »Til 'Dømmer Selv.'«
Mange korrektioner, enkelte med blyant.
(L-fort. 237 + B-fort. 237.1; Pap. X 6 B 30)
- 4.2
- 4 (L-fort. 237 + B-fort. 237.1; KA, B pk. 49 læg 3 og 4; Pap. X 6 B 18 og B 30)

2. Tilblivelseshistorie

I 1851 realiserede SK to udgivelsesprojekter, *Om min Forfatter-Virksomhed* og *To Taler ved Altergangen om Fredagen*. De havde været undervejs siden hhv. 1848 og 1849 og udkom begge den 6. aug.* Da SK indledte renskrivning og korrekturlæsning af de to skrifter i juli 1851, var han desuden i gang med udarbejdelsen af et tredje, *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet*. Ideen hertil var først opstået i maj måned, og tilblivelsesprocessen var i modsætning til de foregående to bøger så uproblematisk og effektiv, at SK kunne udgive *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet* blot en god måned efter *Om min Forfatter-Virksomhed* og *To Taler ved Altergangen om Fredagen*, den 12. sept. 1851.*

DS blev påbegyndt samme efterår eller vinter. Den eneste datering findes på indholdsfortegnelsen, som har påskriften »1851.52« (ms. 2.4). En journaloptegnelse (NB24:157) fra sept.-okt. 1851, ikke lang tid efter udgivelsen af *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet*, indeholder et tydeligt motiv fra DS. Den lyder i sin helhed:

Ingen kan tjene to Herrer

Indledning.

Evangeliet siger: Ingen kan – hele Verden siger lige det Modsatte: jo det lader sig ypperligt gjøre; thi aldrig

har der levet noget Msk, uden at det jo har gjældt om ham, at han mere eller mindre har tjent to Herrer. – Dog slaaer Evangeliet ikke af i Betragtning og medierer eller siger »til en vis Grad« kan være nok. Kun Een har virkelig realiseret det kun at tjene een Herre, han der siger Ordet »Ingen kan tjene to Herrer« – Jesus Christus, Forbilledet.

Men hvorledes maatte han saa leve? Først i Armod og Ringhed, saa i idel Opoftelse Og hvorledes gik det ham saa (hvilket han maatte finde sig i – for ikke at tjene to Herrer)? Han maatte lide derfor; thi alle Andre vilde tjene to Herrer, og det var Det, de ogsaa vilde tvinge ham til. Og dette maatte han lide for ikke [at] komme til at tjene to Herrer. Han blev saa forfulgt (af Dem, der vilde tjene to Herrer) forladt (af Dem, der vilde tjene to Herrer) forraadt (af Dem, der vilde tjene to Herrer) dømt, korsfæstet. O, er det saaledes: kun at tjene een Herre? Ja saaledes er det.

Men Xstus vil ikke ængste Livet af os ved at fremstille sig selv (hvad dog Sandhed er) som den Eneste, der kun har tjent een Herre, og nu fordre, med Lovens Strenghed, fordre det Samme af os.

Nei, han formilder det Hele, han henviser til nogle andre Læremester[e], (der dog lige som han ingen egen Villie have – og just deri stikker det, hvis man kun skal tjene een Herre): Lilien og Fuglen.

»Betragt dem«, siger han; ja betragt dem. O, glem det ikke; det er nu Efteraar, snart er Lilien visnet, o glem ikke at betragte den forinden; snart flyver Fuglen bort, o, glem ikke at betragte den endnu engang forinden til Afskeed. Saa kommer Vinteren, en lang, lang Tid, og Du faaer dem ikke mere hverken at see eller at høre disse fornøielige Læremester[e]. Betragt dem! Det er Efteraar – men see, om det forstyrrer eller foruroliger dem. Nei, som der staaer i Psalmen »Siig til Sorgen, Ja, ja i Morgen« saaledes gjøre de det, ubekymrede om den Dag imorgen. o: s: v:

Dog dette er ikke at forstaae som skulde nu det om Efterfølgelsen forvandles til en digterisk Spøg med det om Lilien og Fuglen som Forbillede. Nei, det om Forbilledet, om Christus som Forbilledet, og om »Efterfølgelsen« det er just hvad der i vor Tid, idetmindste dialektisk, maa drages frem, for at bringe Mening og lidt Disciplin ind i »Christenhed«, for at stoppe Munden paa »Tvivlene«, for at lære »Videnskaben« Sømmelighed og Respekt paa det christelige Gebeet.

[I marginen ud for overskriften:]

Ingen kan tjene to Herrer.

[I marginen ud for første afsnit:]

Themaet skal være: *Christus som Forbilledet*. *

Optegnelseens overskrift er identisk med titlen på anden del af *DS*, hvor netop Bjergprædikenens billede med liljen og fuglen i Matt 6 indgår i SKs beskrivelse af »Efterfølgelsen« (jf. *SKS* 16, 199ff.). Den afsluttende bemærkning i den ovenfor citerede optegnelse, »det er just hvad der i vor Tid, idetmindste dialektisk, maa drages frem«, kan tolkes som SKs ønske om at fremhæve emnet i et af sine skrifter. Optegnelsen er den eneste, som med rimelighed kan kaldes en forløber for *DS*. Herudover røber SK intet i journaler eller papirer om sit arbejde med skriftet, hvis titel heller ikke nævnes. Enkelte motiver og sproglige udtryk fra spredte journaloptegnelser anes i *DS*, * men ikke i et omfang eller en form, der får *DS* til at ligne resultatet af en velovervejede syntese skabt af ældre udkast og ideer. Skriftet synes snarere at være et umiddelbart resultat af SKs inspirerede og produktive sommer i 1851.

Manuskriptmaterialet giver det bedste indblik i *DS*s tilblivelseshistorie. Skriftet var tænkt som en fortsættelse af *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet*, oprindeligt bestående af to afdelinger uden særskilt hovedtitel. Det bekræftes af ms. 3.1, et rettelsesblad, der ifølge *B-fort.* har ligget i piedestalen, men adskilt fra det øvrige materiale til renskriften:

De to Afdelinger: at blive ædru og Xstus som Forbillede der vare bestemte til at hedde: Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet N° 2 kunde maaskee faae den Titel: **Dømmer Selv!** Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet.*

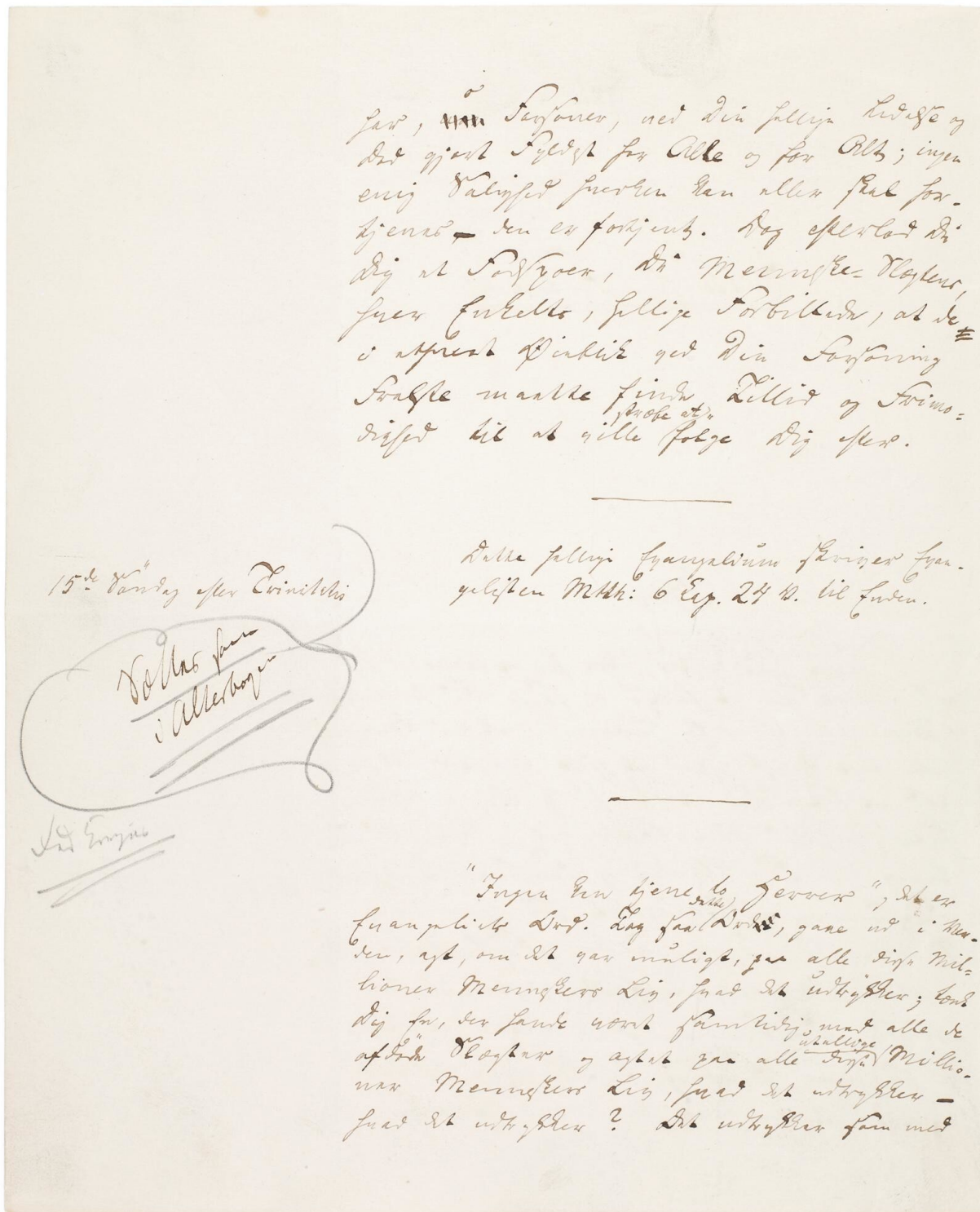
Den her foreslåede hovedtitel er kommet til sent, formentlig da renskriften var færdig, og er blevet forandret undervejs. »Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet N° 2« er i mss. 2.1 og 2.3 fra renskriften blevet afløst af »Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet. 2^{den} Række«, der til sidst er ændret til »Dømmer selv! Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet.« Den del af undertitlen, der kendes fra tidligere udgaver (se afsnit 3), »2^{den} Række«, er slettet af SK og benyttes derfor ikke i *SKS*. Ændringerne i titlen giver et fingerpeg om tilblivelsesrækkefølgen af de enkelte dele af *DS*.

Kladden er overskuelig uden løse forarbejder og udkast. Ved SKs død var den anbragt i piedestalen. »Forord« er skrevet, før hovedtitlen kom på plads, idet kladden (ms. 1.3) har påskriften »Til 'Det at blive ædru'«. På renskriften (ms. 2.5) er skrevet det samme, men det er senere streget ud, og i stedet er der skrevet »Til 'Dømmer selv.'« Forordet er altså oprindeligt skrevet til »At blive ædru«, den første del af *DS*, og både dets kladder og renskrift er skrevet på samme slags blålige postpapir som de eneste i manuskriptmaterialet. »At blive ædru« er formentlig skrevet som det tidligste, og det kan ikke udelukkes, at SK oprindeligt havde tænkt »At blive ædru« som et selvstændigt skrift. Det kunne også forklare, hvorfor dens titel er anført i øverste venstre hjørne af renskriftens omslag, ms. 2.1, og senere streget ud.

Renskriften (mss. 2.2.-2.11), der ved SKs død var lagt i det omtalte omslag og anbragt i kassen i

skrivepulten, har en mere kompliceret redaktionshistorie. Der forekommer korrektioner foretaget med både blæk og blyant. De førstnævnte er som regel tilbageført i kladden, og nogle afspejler en vis ubeslutsomhed hos SK. Fx har SK i kladden (ms. 1.4, s. [58]) tydeligt indsat en marginaltilføjelse med indvisningstegn: »'Det er saa (...) an paa!«. Denne går igen i renskriften, gengivet som en marginaltilføjelse (SKS 16, 172,10-18). Efterfølgende har SK helt slettet tilføjelsen i både renskriften og kladden.*

I såvel kladde som renskrift findes SKs redigeringsanvisninger til sætteren om linjeskift, blanke linjer, skydning og typestørrelse. I indledningen til anden del gør SK specifikt opmærksom på, at Matt 6,24-34 skal »Sættes som i Alterbogen« (se illustration 4).

4. Renskriften af »Christus som Forbilledet«, ms. 2.8, s. [77] (SKS 16, 199-200)

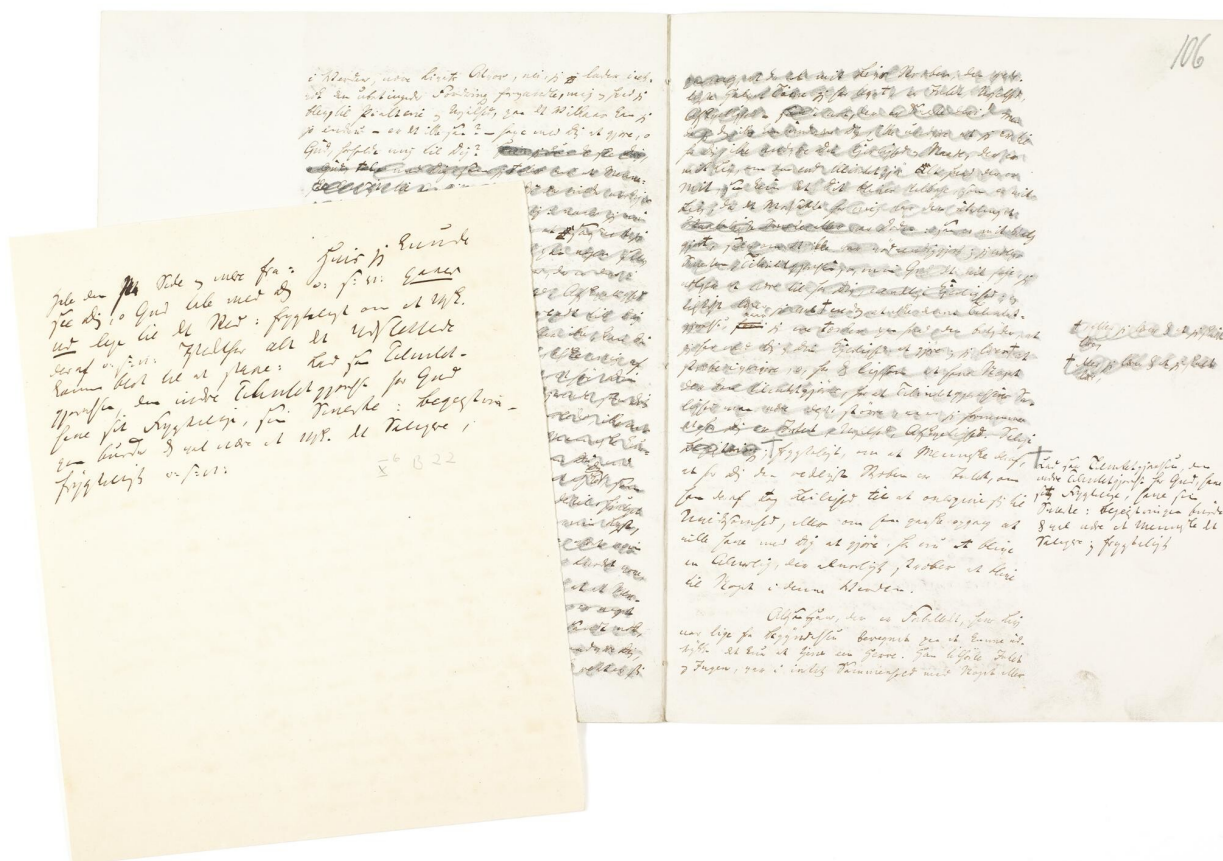
I stedet for at gengive bibelteksten *in extenso* lader SK linjerne stå blanke i forventning om, at sætteren selv finder det refererede tekststed i *Forordnet Alter-Bog for Danmark*, Kbh. 1830, ktl. 381.*

Ved kladdematerialet lå anbragt en række rettelsesblade med redigeringsbemærkninger (mss. 3.1-3.5) til begge dele af DS med forslag til omformuleringer og sletninger af passager. Redigeringsbemærkningerne er skrevet med henblik på renskriften og altså efter dennes tilblivelse. Det bekræftes af sidehenvisningerne til

ms. SK har eksekveret alle disse rettelsesforslag, bl.a. i alt syv rettelser til s. [103]-106, som er foreslået i ms. 3.4. En af dem er ønsket om at slette »Hvis jeg kunde see Dig (...) Salige Begeistring;« (SKS 16, 215,22-216,21); redigeringen er foretaget med blyant (se illustration 5) og ikke tilbageført i kladden. Det samme gør sig gældende ved de øvrige blyantrettelser, hvilket tyder på, at SK under denne redaktion ikke har haft kladdematerialet fremme.

Skal SKs datering i ms. 2.4 tages for pålydende, er han formentlig tidligst i løbet af vinteren 1851-52 eller foråret 1852 blevet færdig med redigeringen af renskriften, hvis han på noget tidspunkt overhovedet opfattede sin redigering som afsluttet. Nogle af rettelsesbladene har SK først kopieret, nærmest som renskrift, og lagt i omslaget med renskriften, måske for at føje dem ind ved en senere lejlighed. Blandt disse findes en længere tilføjelse skrevet på et sammenfoldet løst blad (ms. 3.5), der som det eneste ud over rettelsesbladet til bogens titel (ms. 3.1) har været anbragt separat i forhold til både kladden og renskriften. SK har ved nedskrivningen ikke været fast besluttet på, om den skulle bringes i DS, idet påskriften lyder: »Denne Anmærkning anbringes maaskee.« Senere har SK renskrevet tilføjelsen på et nyt blad (ms. 2.10), måske fordi pladsen har været for trang til at indføre den tydeligt i renskriften, men nok særligt fordi forfatteren stadig var usikker på dens indlemmelse. Det fremgår også af renskriftens omslag, hvortil et par redigeringsbemærkninger er overført. Her har SK skrevet, at anmærkningen »gaaer maaskee bedst ud«, en påskrift der senere er slettet.* Forsiden af renskriftens omslag giver med sine mange påskrifter og udstregninger indtryk af stadierne i DSs tilblivelse.

»Moralen« (SKS 16, 255-257) udgør en særlig enhed, der til forskel fra resten af skriftet omtales andetsteds hos SK. Både kladden og renskriften (mss. 4.1 og 4.2) var vedlagt det øvrige kladdemateriale. Begge rummer de to påskrifter »Til 'Dømmer Selv.'« og »Hvis det skal bruges. Anbringes efter den sidste Pagina i Bogen med et reent Blad foran.« Også for »Moralen«s vedkommende har SK således udtrykt usikkerhed på, om den skal trykkes. At denne er skrevet senest i foråret 1853 kan udledes af en oplysning, som SK giver, da han sysler med tanken om at udgive de tre tiloversblevne »Smaa-Afhandlinger« fra *Bogen om Adler*. Det løse blad har ordlyden:

5. Renskriften af »Christus som Forbilledet«, ms. 2.8, s. [105]-106 (SKS 16, 215,22-216,21), og vedlagt den tilhørende redigeringsbemærkning, ms. 3.4, bl. [1v]

Maaskee udgives blot de to første. Titlen bliver altsaa: Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af P. P. (ikke F. F.) udgivne af S. Kierkegaard. Efterskriften til N° 2 kunde saa maaskee bruges. Og derpaa det Blad, som ellers skulde følge var paatænkt muligt at følge med 'Dømmer selv' her bruges, saaledes. Et reent Blad: **Moralen**. Derpaa Overskriften: **Moralen**. Af S. Kierkegaard. Kiøbenhavn i Foraaret 1853. Til det Sted i **Moralen** hvor der lige i Begyndelsen staaer i en Parenthes: thi jeg svinger bestandigt ned efter i Retning af ydmyg Tilstaaelse maatte saa føies en Anmærkning.*

Af noten fremgår, at en offentliggørelse i et andet opbyggeligt værk end *DS* dog er lige så tilfredsstillende for SK. At »Moralen« ifølge SK ikke nødvendigvis skal knyttes til *DS*, fortæller noget om dens selvstændige karakter, og den er med stor sandsynlighed skrevet efter renskriftens færdiggørelse i foråret 1852. »Moralen« er formuleret som et supplement, der pointerer, hvordan SK på dette tidspunkt forstår sit forhold til 'det bestående', et forhold der ikke lader sig direkte udlede af hovedteksten i *DS*. Har renskriften af »Moralen« ligget i omslaget, kan den være taget ud under disse overvejelser om at udgive dele af *Bogen om Adler*, en idé der dog heller ikke blev ført ud i livet.

At SKs forhold til 'det bestående' og dermed til biskop J.P. Mynster er ved at ændre sig, er årsagen til hans tøven med at udgive *DS*. Den forklaring giver han selv i marts 1855 i en ny tilføjelse til *DS*, denne gang i form af en nyskrevet efterskrift (i forvejen kalder SK »Moralen« for en efterskrift) eller et forord, som han har vedlagt den samlede renskrift (ms. 2.11):

Til »Dømmer Selv« Forordet.

~~Forordet~~ Enten falder Forordet reent bort, og blot det her følgende anbringes, eller dette tilføies som en Efterskrift.

i Marts 1855.

Denne Bog er fra den Tid da den gamle Biskop endnu levede. Den er derfor holdt i ~~den Art Formildelse~~ og i Fjernhed, som jeg saavel baade fordi jeg den Gang forstod mit Forhold til det Bestaaende saaledes, og fordi jeg af Hensyn til den gamle Biskop ogsaa gjerne vilde forstaae mit Forhold saaledes. Nu taler jeg langt mere afgjørende, uforbeholdent, sandt, uden at dog dermed skal være sagt, at min tidligere Talen var usand.*

Mynster var afgået ved døden i jan. 1854, og SK havde på tidspunktet for affattelsen af det nye forord opgivet sine forbehold og havde med sin polemik i *Fædrelandet* indledt et åbent angreb på den officielle kristendomsforkyndelse i Danmark. Netop i marts 1855 nåede den et højdepunkt med syv artikler.* Tilsyneladende gennemgik SK på denne tid sit gamle materiale og genlæste *DS*. Ordlyden i efterskriften giver indtryk af, at SK fortsat betragtede *DS* som egnet til offentliggørelse, men var forbeholden, da hans situation i løbet af de tre år, der var gået, efter at *DS* blev skrevet, havde ændret sig. I tilbageblikket revurderer SK ikke det synspunkt, der lå til grund for *DS*, men skriftets tone og budskab, der var præget af hans daværende hensyn til Mynster. Sagt på en anden måde var *DS* stadigvæk relevant i sit indhold, men tiden var løbet fra den forståelse af 'det bestående' og den kommunikationsform, som skriftet repræsenterer.* Gennemlæsningen kan dog også have haft et andet sigte, idet der senere på året dukker reminiscenser af *DS* op i *Øieblikket Nr. 7*, som udkom den 30. aug. 1855. Dette nummer indeholder teksten »Først Guds Rige«, der indledes:

»Først Guds Rige.«

Et Slags Novelle

Cand. theol. Ludvig From – han søger. Og naar man hører, at en »theologisk« Candidat søger, behøver man da ikke nogen levende Indbildningskraft for at forstaae, hvad det er han søger, naturligviis Guds Rige, som man jo skal søge først.

Nei, det er det dog ikke; det han søger er: et kongeligt Levebrød som Præst; og er der, hvad jeg med nogle faa Træk skal angive, først skeet saare Meget, førend han er naaet saavidt.

Først har han gaaet i den lærde Skole, fra hvilken han saa er demitteret. Derpaa har han først taget 2 Examinere, og, efter 4 Aars Læsning først taget Embedsexamen.

Han er da altsaa theologisk Candidat; og man skulde maaskee mene, at han, efter først at have tilbagelagt alt Dette, endeligen kan komme til at virke for Christendommen. Ja, paa det Lav. Nei, først maa han gaae ½ Aar i Seminariet; og naar det er gaaet, kan der da ikke være Tale om at kunne søge i de første 8 Aar, hvilke altsaa først maa være tilbagelagte.

Og nu staae vi ved Novellens Begyndelse: de 8 Aar ere forløbne, han søger.*

Historien om Ludvig From har en forløber i første del af *DS*, hvor der blot er tale om en »theologisk Candidat«.* Var *DS* ikke egnet til udgivelse i sin fuldstændige form, havde SK dog fundet relevante afsnit,

der kunne tillempes og anvendes i kirkestridens flyvebladskampagne. Efter brug pakkede SK renskriften sammen og anbragte den i kassen i skrivepulten sammen med andre skrifter, der forblev upubliceret i hans levetid.

Sammenfatning

Tidspunktet for tilblivelsen af *DS* kan ikke fastslås med sikkerhed. SKs egen datering 1851-52 er upræcis og findes kun på et enkelt ms. Skriftet skulle opfattes som en videreførelse af hans foregående bog, *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet*, og er opstået i kølvandet på arbejdet med denne og de øvrige skrifter fra sommeren 1851. En enkelt journaloptegnelse fra sept.-okt. indeholdende et motiv anvendt i »Christus som Forbilledet« antyder, at SK påbegyndte *DS* samme efterår eller vinter. »At blive ædru«, hvortil »Forord« oprindeligt var knyttet, er sandsynligvis skrevet som den første af de to dele. SK havde vanskeligheder med at færdiggøre renskriften, der dels undergik flere redaktioner, dels rummer elementer, om hvis indlemmelse i en endelig version SK ikke havde besluttet sig. Som appendiks til *DS* skrev han til sidst »Moralen«, hvis status i skriftet han også var forbeholden overfor. Det afsluttende arbejde med renskriften er sandsynligvis foregået i løbet af første halvdel af 1852, men kan være fortsat i et længere tidsrum. SK havde ikke planlagt en udgivelse af skriftet, som i første omgang arkiveredes. I foråret 1853 overvejede han at lade »Moralen« indgå i en udgivelse af »Smaa-Afhandlinger«, som var blevet tilovers fra *Bogen om Adler*, men dette projekt blev ikke til noget. Under kirkestriden fandt SK i marts 1855 *DS* frem igen, da skriftet indeholder relevante synspunkter hertil. Omvendt havde SKs kritik af 'det bestående', herunder den officielle kristendomsforkyndelse, siden tilblivelsen af *DS* fundet en anden og mere direkte form, således at fremstillingen heri var utidssvarende. Dog fandt han en del af skriftet anvendeligt, og en passage blev benyttet i *Øieblikket Nr. 7*, der udkom sidst i aug. 1855.

3. Tidligere udgaver

DS udkom første gang i 1876, udgivet af SKs ældre bror, biskop emeritus P.C. Kierkegaard i Aalborg. På dette tidspunkt havde han ikke personligt forestået en udgivelse af SKs manuskripter siden 1859 med *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed*.^{*} H.P. Barfod, der samtidig var ved at forberede udgivelsen af *EP IV* (1877), har tydeligvis haft manuskripterne i hænderne og må til en vis grad have bistået med at tilrettelægge materialet. Bogen udkom som *Dømmer selv! Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet. Anden Række. Af S. Kierkegaard. [1851.52]*, Kbh. 1876 (herefter forkortet *Ds1876*).^{*} P.C. Kierkegaard har indlemmet »Anden Række«, som i SKs manuskripter kun optræder i tidlige versioner af titlen, velsagtens for at undgå sammenblanding med SKs anden bog fra 1851 *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet* (se illustration 6). Udgiveren er anført på bagsiden af titelbladet, der også rummer bogens indholdsfortegnelse, som »[Udgiver P. Chr. Kierkegaard.]«^{*}

P.C. Kierkegaards valg af grundtekst svarer til den, som er foretaget i *SKS*, med undtagelse af titelbladet, der i *Ds1876* består af en kombination af indholdet i mss. 2.3 og 2.4. P.C. Kierkegaard har forsøgt at efterkomme, hvad SK måtte have ønsket ved en udgivelse af *DS*. De længere passager i renskriften, som SK ved en senere redigering har slettet, er ikke trykt, og hans sætteranvisninger er blevet fulgt. Ved manglende ord og tekstsammenbrud har P.C. Kierkegaard nænsomt suppleret eller rettet i teksten, dog uden at konsultere SKs kladdemateriale.^{*} Selvom SK i »Christus som Forbilledet« blot giver en reference til Matt 6,24, gengiver P.C. Kierkegaard tekststedet i sin helhed.^{*} Imidlertid har P.C. Kierkegaard (og muligvis sætteren) både moderniseret ortografien^{*} og ændret i tegnsætningen, bl.a. med en omfattende eliminering af kommaer, som SK har indsat for at accentuere tekstens rytme, til fordel for en mere grammatisk kommatering.

D ø m m e r s e l v !

Til Selvprøvelse

Samtiden anbefalet.

Anden Række.

Af

S. Kierkegaard.

[1851. 52.]

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1876.

6. Titelblad til den første trykte udgave af DS, udgivet af P.C. Kierkegaard i 1876

Mens SKs renskrift ikke bærer spor af P.C. Kierkegaards omhyggelige redigering, har den tydeligvis været anvendt som trykmanuskript, da der er stedvise aftryk af sætterfingre og blyantmarkeringer svarende til bogudgavens sideskift. Det taler for, at P.C. Kierkegaard har sendt renskriften til sætteriet alene med anvisninger på, hvilken orden manuskripterne skulle trykkes i. Derpå har han læst førstekorrektur i det

returnerede korrektur eksemplarer uden at kontrollere eventuelle afvigelser fra renskriften. Det ses af en række fejllæsninger, der må være opstået i sætteriet, men som ikke er umiddelbart meningsforstyrrende og derfor forbigået P.C. Kierkegaards opmærksomhed under korrekturlæsningen.* På samme måde kan en række udeladte ord og sætninger forklares, bl.a. udeladelsen af »og at de ubetinget forholdt sig til det Ubetingede«,* der formentlig er oversat af sætteren (haplografi).

Ds1876 har siden dannet grundlag for samtlige udgaver af *DS*, første gang i *SV1* i 1905. I en lakonisk introduktion af udgiveren H.O. Lange hedder det om skriftet: »Hertil eksisterer der intet Manuskript blandt S. K.'s Papirer. Den af P. Chr. Kierkegaard besørgede Originaludgave 1876 er lagt til Grund for denne Udgave.«* Langes emenderingsarbejde bestod således i at rense *Ds1876* for, hvad der efter hans vurdering var åbenlyse sætterfejl, korrekturfejl eller ukierkegaardske stavemåder. De beskedne, men efter forholdene kvalificerede konjekture er registreret i et tekstkritisk anhang.* Denne korrupte udgave af *DS* blev i 1929 genudgivet i *SV2*, igen med den introducerende oplysning om, at originalmanuskripterne ikke fandtes.* Da V. Kuhr og E. Torsting under den sideløbende udgivelse af *Pap.* nåede til bind X 6, der udkom i 1934, var SKs manuskriptmateriale i mellemtiden tilvejebragt. Udgiverne gengav kladdevarianterne fra *DS*, mens de med hensyn til en trykt version af renskriften efter vanlig praksis henviser læseren til *SV1*. Kuhr og Torsting forholder sig dog passivt til det faktum, at *SV1* (og *SV2*) netop ikke indeholder SKs renskrift, men derimod Langes bearbejdede version af *Ds1876*.* Peter P. Rohde, der havde ansvaret for at gennemse SKs værker til tredjeudgaven, *SV3*, ignorerede også misforholdet og lod i 1964 teksten fra *SV2* genoptrykke, velvidende at SKs renskrift fandtes i Universitetsbibliotekets Kierkegaard-arkiv.* I *SV3* undertrykkes desuden flere af SKs grafiske signaler såsom indsatte asterisker.

SKS bringer således for første gang siden 1876 en etableret udgave af SKs renskrift af *DS*.